

ALMSTOK †KIRKE -

VORBASSE SOGN

Almstok har i den tidlige middelalder været et selvstændigt sogn med egen kirke. Det er nævnt i Ribe Oldmoders kirkeliste ved midten af 1300'rne, hvor en senere tilføjelse, sandsynligvis fra o. 1500, dog angiver, at kirken nu er øde (*desolata*).¹ Sognet er formodentlig nedlagt som følge af befolkningstab under Den sorte Død og den efterfølgende landbrugskrise, og området er derefter delt mellem Vorbasse og Randbøl sogne (Vejle amt). Hovedbebyggelsen, Store Almstok, hørte senest i 1500'rne til Randbøl, mens gården Lille Almstok lå i Vorbasse sogn.²

Kirkestedet huskedes endnu i Hejnsvigpræstens indberetning til Ole Worm 1638, hvor det hedder: »Østnordøst fra Hejnsvig siges at have

været et kapel i gamle dage, som dog nu er øde med alle; deri menes i gamle dage at være holden sjælemesse i pavedømmet«.³

Den fredede kirketomt ligger ved landevejen i Lille Almstok,⁴ mellem Skjoldbjerg og Almstok, lidt øst for vandløbet Vesterbæk. På den græs- og lyngklædte grund, der vender øst-vest, er ved en tjørnehæk markeret et ca. 18×9 m stort felt. Midt på pladsen er 1912 rejst en kampesten med indskriften: »Her laa Almstok Kirke 1325.⁵ Mindet rejst Aaret 1912.«

Af *kirken*, der endnu i 1700'rne⁶ beskrives som en ruin, er i dag intet synligt over jorden. Fundamentene har aldrig været systematisk undersøgt, men efter de foreliggende oplysninger at

Fig. 1. Den fredede kirketomt i Almstok med mindesten rejst 1912. NJP fot. marts 1991. – Die unter Denkmalschutz stehenden Fundamente einer Kirche in Almstok. Gedenkstein von 1912.

dømme har bygningen – vel et romansk anlæg – været af kampesten suppleret med tegl.⁷

Kirken kaldes i Danske Atlas, 1769, for »Rød(e) kirke«, et navn der har fulgt den indtil vor tid, og som af Oluf Nielsen blev forklaret ved, at den havde været bygget af røde mursten. Han så ved sit besøg o. 1868⁸ det ødelagte fundament, hvori der bortset fra en del murstensbrokker⁹ kun var fundet utilhugne kampesten, hvoraf mange var ført bort.¹⁰ Kirkegården, hvorpå der havde været opgravet menneskeben, var stadig til dels omgivet af stendiger, som målttes til 25×35 favne eller ca. 47×66 m.¹¹

¹ Jfr. s. 1020f. Udtrykket *desolata* bruges også om Ovtrup kirke (Vester Horne hrd.) og om Vejrup (Gørding hrd.), hvor kirkerne ikke blev nedbrudt. -

² Jfr. Niels Jørgen Poulsen: Randbøl sogns bebyggelse ca. 1570 til 1700. Et sydjysk sogn før og efter svenskekrigene, i Landbohistorisk Tidsskrift, Bol og By 2. rk. IV, 1982, s. 125-81, især. s. 127 ff. – Ved kommunalreformen 1970 blev hele Almstok lagt til Vorbasse sogn og Ribe amt. -

³ Præsteindberetninger til Ole Worm, I, ved Frank Jørgensen, 1970. -

⁴ Matrikel nr. Ia, Lille Almstok, Vorbasse sogn. Indberetning og skitse-mæssig opmåling ved Knud J. Krogh, 1968, om fredning af kirketomten, i NM2. -

⁵ Året 1325 refererer til den formodede alder på kirke-listen i Ribe Oldemoder.

⁶ Danske Atlas, 1769.

⁷ Museumsmanden Chr. Axel Jensen fandt ved et besøg 1907 kun svage spor i jorden, der syntes at angive kirkens mure. Han fik det indtryk – som dog må skyldes en forkert orientering – at langmurene havde vendt nord-syd. Noget særligt korparti lod sig ikke eftervise. Der var nyligt optaget (fundament)sten, og i jorden sås større, rå kampesten og enkelte menneskeben, men ingen kvadre, tuf eller mursten. Indberetning med lille skitse ved Chr. Axel Jensen, sept. 1907, i NM2. -

⁸ O. Nielsen: Historiske Efterretninger om Slavs Herred, 1868. -

⁹ En munkesten, nu indmuret i Skjoldbjerg kirkes våbenhus, er fundet på Grene gamle kirkegård og kan derfor næppe – som angivet i Trap: Danmark – stamme fra Almstok †kirke. -

¹⁰ Kirken (eller snarere det udyrkede område omkring kirken!) blev anslået til at have været 12 favne lang og 7½ bred, eller ca. 23×14 m. -

¹¹ Der kendes intet inventar fra kirken. En »kirkenøgle«, som ifølge Oluf Nielsen skulle være indsendt til Oldnordisk Museum, findes ikke i Nationalmuseets fortegnelse, og nogle »helgenbilleder«, der skulle have været opbevaret på gården i Lille Almstok, men senere var brændt, har næppe haft med kirken at gøre – lige så lidt som en malmstige, fra (15)99, der 1893 gennem sognepræst Peder Chr. Fr. Petrus blev afgivet til Aalborg Historiske Museum (inv. nr. 5699). Stagen, 18 cm høj, har våbener for Gedske Brockenhuus og Erik Knudsen Bille, forældre til Margrethe Bille, der fra 1609 ejede herregården Donslund. -

Redigeret af Niels Jørgen Poulsen.